

OB JUBILEJU DVEH POMEMBNIH LINGVISTOV

Naključje je nanoslo, da dva za vse jugoslovansko jezikoslovje pomembna srbska znanstvenika, polna delovnega elana in ustvarjalne moči malone ob istem času obhajata svoj življenjski in delovni ter znanstveni jubilej. To sta tudi slovenski javnosti dobro znana profesorja srbskohrvaškega jezika na univerzi v Novem Sadu oz. v Beogradu MILKA in PAVLE IVIĆ, oba redna člana Srbske akademije znanosti in umetnosti ter hkrati člana več tujih akademij, oba pa tudi dopisna člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Za Slovence se je v času J. Kopitarja, F. Miklošiča in mnogih drugih gorečnikov za lepoto in pravilnost slovenskega knjižnega jezika govorilo, da so »narod jezikoslovcev«. Srbski narod si takega častnega epiteta sicer ni pridobil, mora pa se priznati, da je že prva na modernih znanstvenih načelih fundirana generacija srbskih lingvistov z Vukom Karadžićem in Đurom Daničićem na čelu z rezultati svojega znanstvenega dela prijetno presenetila vso Evropo, zlasti pa nemške in ruske lingviste tistega časa. Učena Evropa prve polovice 19. st. ni vedela, kaj naj bolj občuduje, ali genialnega »reformatorja« srbskega knjižnega jezika Vuka Karadžića ali njegov blagoglasni knjižni jezik, ljudsko dediščino iz Tršiča ob Drini, jezik kmečkih množic, ki je pod tujo politično oblastjo stoletja anonimno zorel v ljudski epiki in v njej razvil čudovito lingvistično in artistično dognanost.

Karadžičevo in Daničićevo delo so nato nadaljevale naslednje generacije: Stojan Novaković, Ljubomir Stojanović, Jovan Bošković, Aleksander Belić, Mihailo Stevanović in continuo vse do naših slavljencev.

Znanstvena aktivnost na področju slovanskih, zlasti južnoslovanskih jezikov v začetku 19. stol. je bila samo nadaljevanje interesa za jezik preprostega ljudstva v naših deželah, ki so ga posamezniki kazali že davno poprej, v reformacijski in poreformacijski dobi, Adam Bohorič, Hieronim Megiser, Matija Kastelec, Žiga Herberstein, Marko Pohlin, V. Pribojević, M. Orbin, B. Kašić, J. Mikalja, J. Habelić, A. Jambrešić, I. Belostenec, M. Katančić in mnogi drugi.

V 19. stoletju, času naše postopne kulturne emancipacije, sta Kopitar in Miklošič na Dunaju ustanovila center za študij slovanskih jezikov, od katerega so se nato v 2. polovici istega stoletja druga za drugo ločile tri izrazito nacionalno usmerjene katedre, ki so samostojno razvijale jezikovno problematiko svoje dežele. To so bile: katedra za srbski jezik na Veliki šoli v Beogradu, katedra za slovenski jezik na univerzi v Gradcu in katedra za hrvaški ali srbski jezik na Vseučilišču v Zagrebu. Na Veliki šoli, ki si je prav z znanstvenimi uspehi v srbski lingvistiki prva priborila priznanje enakopravnosti z evropskimi slavističnimi katedrami, je o jeziku nekaj časa predaval mojster srbskega ljudskega jezika Đuro Daničić, na poznejši Filozofski fakulteti Univerze v Beogradu, naslednici Velike šole, pa je mlade srbske lingviste vzgajal v znanstvenem svetu priznani strokovnjak A. Belić, ki je v svoji pedagoško-znanstveni karieri imel posebno srečo: izrednega predavatelja so v desetletju po prvi svetovni vojni poslušali nadarjeni in zelo prizadevni slušatelji, na primer Mihailo Stevanović, Radosav Bošković in Jovan Vuković, v letih po drugi svetovni vojni pa še ena skupina eminentnih slušateljev. Leta 1949 so namreč pri profesorju Beliću diplomirali Irena Grickat, Milka Ivić, Pavle Ivić in Ivan Popović, bilo pa je še isto leto ter kakšno leto poprej ali pozneje več diplomantov, ki so se s poznejšimi znanstvenimi dosežki v lingvistiki dostojno oddolžili domovini in bili v čast svojemu učitelju.

Odljučna kadrovska zasedba na jugoslovanskih slavističnih katedrah na splošno (npr. T. Maretić in S. Ivšić v Zagrebu, S. Belić in S. Kuljbakin v Beogradu, R. Nahtigal in F. Ramovš v Ljubljani) ter zgodnje zelo uspešno uveljavljanje mlade generacije (prej imenovani diplomanti v letu 1949 in drugi, na primer M. Hraste, A. Breznik, J. Hamm, Lj. Jonke, M. Rupel, F. Tomšič, F. Bezlaj, D. Brozović, Z. Vince in drugi) so jugoslovanski lingvistiki ustvarili veliko ime v svetu in zato so mnoge evropske in izvenevropske katedre vabile in še vabijo naše jezikoslovce za daljši ali krajši čas kot goste-predavatelje na svoje univerze. Vabila tujih fakultet niso izraz akademske kurtoazije, marveč pomenijo poklon naši znanosti ter poglobitev in razširitev medsebojnih študijskih in znanstvenih nalog. Oba Ivića, Ireno Grickat in mnoge druge vabijo tuje katedre, ker kot predavatelji prinašajo v dežele gostiteljice najnovejše znanstvene informacije o srbskohrvaški oz. jugoslovanski lingvistiki, o njenih nalogah, problemih in uspehih, podanih z najmodernejšo raziskovalno metodo.

Pavle Ivić je s predavanji nastopal v jugoslovanskih znanstvenih centrih, na mnogih evropskih in ameriških univerzah, tudi v Tokiu, objavljaj obsežne študije in krajše članke doma in v tujini, od dialektološke problematike, ki je njegovo poglavitno znanstveno zanimanje (O govoru galipoljskih Srba, doktorska disertacija, SAN 1957; Dialektologija srpskohrvatskog jezika, Novi Sad 1956 in nato razširjena izdaja v nemščini), prek zgodovine knjižnega jezika (Srpski narod i njegov jezik, SKZ Beograd 1971, Razvoj terminologije u jeziku srednjevekovnih Srba, nastopno predavanje v SANU, Glas CCCXXV) ter fonetike, morfologije v sinhronem in diahronem razvoju, sintakse in leksikologije do arheografije dokumentov in književnih spomenikov (Dečanske hrisovulje, Institut za lingvistiku, Novi Sad 1976, skupaj z Milico Grković). Teško je navesti področje srbske lingvistike, kjer prof. Ivić ni udeležen s pomembnimi rezultati. Njegovih bibliografskih enot je nad dvesto, v domačih in tujih znanstvenih glasilih ali kot samostojne publikacije, predvsem v Južnoslovanskem filologu, v srbskohrvaškem, ruskem, poljskem, češkem, angleškem, francoskem in nemškem jeziku. Ob Ramovševi šestdesetletnici je s člankom počastil tudi Slavistično revijo.

Enako prodorno znanstveno pot je po domovini in po svetu ubrala tudi prof. Milka Ivić, ki izhaja iz beograjske literarne rodbine Jovana Ilića in je prava vnukinja pesnika Vojislava Ilića. Njeno poglavitno znanstveno področje je splošna lingvistika in sodobni srbskohrvaški jezik, zlasti njegova sintaksa. Od njenega bogatega opusa z nad dvesto bibliografskimi enotami naj navedem samo nekatere študije. V znanstvenem svetu je zbudila pozornost že disertacija Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj, Posebna izdanja SANU CCXXVII, nadalje omenjam Iz problematike padežnih vremenskih konstrukcija, Južnoslovanski filolog XXI 1956; O razvitii nekotoryh kongruentnyh javljenij na serbskohorvatskoj jazykovoju territorii, Moskva 1971; Pravci u lingvistici, DZS 1963 Ljubljana ter Lingvistički ogledi, Prosveta Beograd 1983. Kljub obilici naslovov, ki jih moram molče preiti, ker je naši reviji dan skromen obseg, ne morem, da ne bi omenil nastopnega predavanja na SANU z naslovom O razlikovanju načelnog od konkretnog saopštavanja u srpskohrvatskom jeziku (1984). V svoje raziskave prihaša moderne znanstvene metode in na jezikovnem materialu uveljavlja strukturalistična načela. Knjiga Pravci u lingvistici je prevedena v angleški, poljski, nemški, finski, litavski, estonski, albanski in japonski jezik. Kot gostja je predavala na mnogih evropskih in ameriških fakultetah. Tudi v Ljubljani smo jo imeli čast poslušati.

Pri vseh naštetih in nenaštetih znanstvenih nalogah in pedagoških zadolžitvah na fakulteti v Novem Sadu ter pri zahtevnih obveznostih na SANU (Odeljenje jezika i književnosti) oba profesorja Ivića najmeta čas še za opravljanje odgovornih funkcij v uredništvih znanstvenega tiska, pri publikacijah Matice srbske, pri Zborniku za filologijo in lingvistiko, Milka je urednik Južnoslovanskega filologa, Pavle pa glavni urednik publikacije

Priloži proučavanju jezika, Novi Sad, s prispevki sodeluje pri International Journal of Slavic Linguistics and Poetics, Haag, nadalje je član uredništva pri Slavjanska lingvistična terminologija, Sofija, pri Voprosniku obščeslavjanskogo lingvističeskogo atlasa, Moskva, sodeluje pri Slovarju slavjanskoj lingvističeskoj terminologiji, Praga, ureja Sabrana dela Vuka Karadžića itd., itd., pri SANU je nosilec projekta Istorija srpskohrvatskog jezika, od 1970 pa je predsednik in soorganizator (in seveda predavatelj) Mednarodnega slavističnega centra na Filološki fakulteti v Beogradu.

Mednarodni slavistični center združuje na vsakoletnem znanstvenem srečanju v Beogradu najvidnejše slaviste vsega sveta, in sicer ne glede na narodnost ali kakšno drugo pripadnost, edina legitimacija je znanstvena kvaliteta udeleženca. Letošnjega posvetovanja (1984), štirinajstega po vrsti, se je na petdnevnem simpoziju udeležilo nad sto deset znanstvenikov od Los Angelesa prek Amerike in Evrope do Nove Zelandije, po narodnosti Srbi, Hrvatje in Makedonci (in en Slovenec). Zastopane so bile tudi jugoslovanske narodne manjšine in pripadniki vseh slovanskih narodov, nadalje slavisti iz Avstrije, Madžarske, Romunije, Nemške demokratične republike in Zvezne republike Nemčije, Grčije, Švice, Danske, Norveške, Nizozemske, Kanade, Združenih držav Amerike in Nove Zelandije.

Ti sestanki, vsako leto v rahlo drugačni narodnostni sestavi, so danes mogočna manifestacija jezika, ki ga je v času Vuka Karadžića in še pol stoletja pozneje domača in tuja reakcija imenovala »govedarski jezik«. Ta jezik so takrat govorili »careva raja«, preprosti poljedelci, svobodoljubni hajduki in nepokorjeni uporniki med Drino in Timokom ter ljudski umetniki guslarji, od tujcev pa turški upravni in vojaški dostojanstveniki, če so dalje časa živeli v deželi. Sramoval pa se je »govedarščine« duhovni oče srbskega ljudstva patriarh Stevan Stratimirović, Kopitarjev prijatelj in informator o srbstvu. Stratimirovića ni motila ljudstvu slabo razumljiva slavjanščina, umetni jezik »boljše družbe«, pravoslavne cerkve in tanke plasti meščanstva, graničarskih oficirjev in gospodarsko uspešnih trgovcev in obrtnikov, med katerimi se je utrdila tudi nemščina. Stratimirović in njegovi so se z vso avtoriteto in duhovno ter politično močjo upirali demokratičnim jezikovnim težnjam Vuka Karadžića. Končno pa je vendarle zmagal ljudski jezik, ki je danes integralni del svetovne kulture, jezik sporočanja doma in po svetu. Lepo je slišati, da temu jeziku izkazujejo spoštovanje domačini in tujci, ki ga govorijo enako mojstrsko, dovršeno, z vsemi intonacijami in kvantitetami kot domačini. Mi pa, ki smo bili 1941 od italijanskih fašistov in nemških nacistov obsojeni, da za vedno utihne naša beseda, imamo do jezika bratske Šumadije še posebne obveznosti: takrat je bil jezik šumadinskih kmetov edini jezik na svetu, ki si je upal, v lastni nesreči, moralno in materialno podpreti slovenske pregonce z domače grude.

Temu jeziku sta naša jubilanta posvetila svoje znanstveno delo. Dosegla sta lepe uspehe. Naša revija jima ob jubileju čestita z željo, da bi še dolgo delala v korist srbskohrvaške in s tem posredno tudi slovenske lingvistike.

Janko Jurančič
Ljubljana